

A. Snepers.

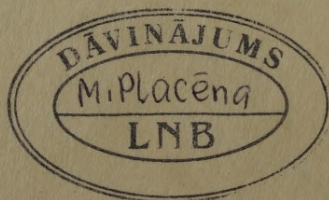
LATGALES PARTIZĀNU
PULKA KAUJU CEĻŠ

Balvi, 1993

254978

L, B

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

Izdevejs: Balvu vēstures un mākslas muzejs.

94-9
21

«Tēvs dēlam vīzes dara no vītola lūciņām,
Dēls vīzēm karā gāja Tēvuzemi aizstāvēt.

(Latgales partizānu pulka devīze)

Latvijas atbrīvošanas cīņu vēsturē daudz spilgtu lappušu ar savu dzimtenes mīlestību un varonību ir ierakstījuši gan atsevišķi karavīri, gan arī veselas nacionālās armijas vienības un apakšvienības, veidodamās un nostiprinādamās tieši kauju ugunīs. Latvijas armija izaug tieši cīņās, bet it īpaši tas sakāms par Latgales partizānu pulku, kurš ieņem cienījamu vietu mūsu valsts Neatkarības kara vēsturē. Šis pulks ir ļoti savdabīgs, netradicionāls militārs formējums, kura izveidošanās un kauju gaitas nešķirami saistītas ar Balvu novadu. Varētu sacīt, ka šī pulka formēšana sākas no apakšas, to rada pati tauta pēc savas iniciatīvas, lai aizsargātu savu novadu, savas mājas un ģimenes, bet līdz ar to sekmētu Latvijas neatkarības cīņu pēdējā posmā, proti, Latgales atbrīvošanās kaujās, mūsu nacionālās armijas panākumus.

Latgales partizānu pulka pirmsākumus var saskatīt t. s. «zaļo» pulciņu veidošanās procesā, kas sākas jau 1918. gada nogalē. Balvu novada vīri šajā laikā ņem ieročus rokās un iet mežos, lai paglābtos no sarkanā terora un pasargātu savu novadu no izlaupīšanas. «Zaļo» pulciņu kodolu veido vīri, kuriem draud briesmas nokļūt baismonīgā Vecgulbenes revolucioārā tribunāla varā. Viens otrs no «zaļajiem», kā, piemēram, vēlāk leģendārais J. Pilmanis, ir izglābušies burtiski pēdējā brīdī, kad jau stāvējuši pie pašu rokām izraktā kapa. 1919. gada martā un aprīlī ir izveidojušies Balvu, Silakroga, Rugāju, Teteru — Dūrupes un Liepnas «zaļo» pulciņi, kuros cīņai pret komunistisko režīmu un sarkano teroru apvienojušies 10 — 30 vīru. Sākumā «zaļo» grupas galvenokārt slēpjas no apcietināšanas, nepieciešamības gadījumos izrādot bruņotu pretestību vajātājiem. Bet 1919. gada martā jau sākas partizānu aktivitēšanās, pašiem pārejot uzbrukumā. Tā 10. martā neliela partizānu grupa urzbrūk Balvu stacijai, nošauj komisārus, iegūst ieročus un munīciju.

1919. gada maijā, attīstoties Latvijas armijas uzbrukumam austrumu virzienā, partizānu darbība Balvu novadā kļūst rosīgāka. Maija beigās viņi veiksmīgi uzbrūk sarkanarmiešu kolonnai starp Silakrogu un Stompakiem, nodarot pretiniekiem zaudējumus un iegūstot trofejas.

Balvu un Rugāju pulciņi vienojas par sadarbību, lai no Balviem padzītu sarkanarmiešus un vietējo padomi. Rugājieši nolēmj vispirms atbrīvot savu pagasta centru, taču tāds pats nodoms ir arī Dūrupes — Teteru pulciņa partizāniem. Uzbrukums Rugājiem notiek bez iepriekšējas saskaņošanas, bet vienā laikā, līdz ar to izraisās apšaude starp abiem partizānu pulciņiem, kam seko atiešana.

30. maijā neliela partizānu grupa (9 vīri) uzbrūk sarkano kolonnai pie Lukstiņiem, iegūstot 3 pajūgus ar ieročiem.

31. maijā sarkanie atstāj Balvus, bet Latvijas armijas vienības un igauņu palīgspēki apstājas uz Vidzemes un Latgales robežas. Līdz ar to rodas neparasta situācija: Balvu — Rugāju apvidū ir izveidojusies zona, kurā neatrodas neviena no karojošām armijām. Šādos apstākļos sava novada aizsardzību uzņemas vietējie partizānu pulciņi, veidojot atbalsta punktu sistēmu no Lubāna ezera līdz Liepnai, kur ienākuši igauņu karavīri.

Virslieģants Jānis Vīndedzis cenšas apvienot un koordinēt atsevišķās cīnītāju grupas, mēģinot ar apmēram 100 vīriem izveidot aizsegu 50 km garā frontē. Aizsardzībai izmanto dabiskos šķēršļus — purvu joslas, partizānu aptures izvietojas uz ceļiem, kas atrodas Starp purvu masīviem. Partizānu grupas ir skaitliski nelielas, vāji apbruotas, piemēram, Kupravā ir 30 vīri ar 20 šautenēm, Orlovā — 15 vīri ar 12 šautenēm, labāks stāvoklis nav arī citur, izņemot Rugāju pulciņu, kur visi 30 partizāni ir apbruņojušies ar šautenēm.

Tūlīt nākas iesaistīties sadursmēs ar ienaidnieka izlūku grupām, lai nepieļautu sarkano atgriešanos šajā novadā. Notiek sadursmes pie Silakroga, Augustavas un Orlavas. Sevišķi nopietna situācija izveidojas 15. jūnijā, kad sarkanie, bruņotā vilciena atbalstīti, uzbrūk Kupravai, bet 21. jūnijā pa dzelzceļu laužas uz Balvu staciju. Ar igauņu karavīru palīdzību šis uzbrukums tiek atsists. Partizānu cīņu sākuma posmā ļoti traucē munīcijas trūkums. Apbruņojumā ir visdažādāko sistēmu ieroči, kādus ir izdevies savākt, bet munīcijas papildināšana bieži vien ir iespējama tikai uz pretinieka rēķina. Liela daļa ložme-

tēju, kas vēlāk ir Latgales partizānu pulka apbruņojumā, ir trofeju ieroči, atņemti pretiniekiem.

1919. gada vasarā un rudenī Balvu novada partizāni cieši sadarbojas ar igauņu karavīriem, kuri jau maijā beigās ieņem pozīcijas pie Liepnas, bet 6. jūnijā ieņāk Balvos. Kupravā vēlāk ierodas igauņu bruņuvilciens, kas ar savu uguni atbalsta partizānus šajā sektorā.

21. jūnijā 2 sarkano rotas ielenc Sudarbes partizānu grupu 30 vīru sastāvā. Pretinieku izdodas atsist, taču zaudējumi ir sāpīgi — krituši 5 cīnītāji.

Jūnija beigās 3 sarkano rotas uzbrūk Orlovas grupai, bet tiek atvairītas. 4. jūlijā seko apmēram 200 sarkanarmiešu uzbrukums, ko atbalsta 2 ložmetēju uguns, pie Silakroga, kur pretī stājas 26 partizāni ar 1 ložmetēju un pretinieku atsīt.

Sarkano vienībām bieži vien šajā frontes daļā ir vājas kaujas spējas, ko gan nevar attiecināt uz latviešu sarkanajiem strēlniekiem, kas sevi parāda kā apņēmīgi un sīkstī karotāji, kuri, tāpat kā nacionālie partizāni, prot izmantot apvidus pazīšanu un dodas arī nakts uzbrukumos.

Krievu karaspēka daļas bieži vien izrāda nevēlēšanos cīnīties par revolūcijas mērķiem, kaujās neorganizāti atkāpjas, pat izklist. Atsevišķos gadījumos pārnāk veseli militāri formējumi, lai padotos gūstā. Tā 6. jūlijā pie partizāniem pārnāk 53 sarkanarmieši — artilēristi, sev līdzī atvedot 2 lielgabalus, 2 ložmetējus un 22 zirgus.

Jūlija sākumā no partizānu grupām, kas jau kopš jūnija sākuma aizsargā savu novadu, tiek izveidots Latgales partizānu pulks ar virsleitnantu Jāni Vīndedzi kā pulka komandieri. Pulkā tā izveidošanas laikā ir tikai 4 kājnieku rotas, kuras izvietotas ar tādu aprēķinu, lai segtu galvenos ceļus Balvu virzienā. 1. rota atrodas pie Augustavas, 2. rota — Sudarbē, 3. rota — Silakrogā, 4. rota — Kupravā.

1919. gada vasarā cīņas turpinās ar mainīgām sekmēm, taču partizāni savu ieņemto frontes līniju notur. Tiek atsisti sarkano uzbrukumi pie Orlovas un Sudarbes, bet 4. rota kopā ar igauņu karavīriem pavirzas uz priekšu līdz Tepeničiai.

26. jūlijā izveidojas kritisks stāvoklis pie Augustavas. Raidot uzbrukumā ap 200 vīru, tos atbalstot ar 5 ložmetēju uguni, pretiniekam izdodas atspiest partizānu priekšējo vadu, taču tālākajā cīņu gaitā tiek atjaunota iepriekšējā kaujas līnija.

2. augustā 3. rota kopā ar igauņiem attīsta uzbrukumu Eglavas un Susāju virzienā.

4. augustā tiek izveidota 5. rota, kura jau nākamajās dienās atsit pretinieka uzbrukumus pie Osas, bet 1. rota tajā pašā laikā atvairā linaidnieku pie Beņislavas un Tikaiņiem.

9. augustā no Liepnas partizānu nodaļas tiek izveidota 6. rota 120 viru sastāvā, tā ieņem aizsardzības līniju no Liepnas līdz Kupravai. Augustā pulka sektorā ciņas turpinās gan kā izlūku sadursmes, gan arī kā uzbrukuma operācijas.

Neveikmīgs ir 5. rotas uzbrukums 10. augustā pie Beņislavas, sākumā labāk veicas 2. un 3. rotai, kas kopā ar igauņiem augusta vidū ieņem Dzjergavu, Loginus, Kozlovu, taču tad seko sarkano pretuzbrukums, un igauņi atvelk savas apakšvienības uz Liteni, partizānu 2. rota atkāpjas uz Orlovu, 3. rota — uz Silakrogu.

19. augustā 2. rotas 26 partizāniem nākas izcīnīt 3 stundu ilgu kauju pret pārspēku, veiksmīgi noturoties savās pozīcijās.

Šajā ciņā posmā partizāniem ir jācīnās pret ienaidnieka lielu skaitlisku pārsvaru, bet artilērijas ugunsspēks sarkanajiem ir 3—4 reizes lielāks kā partizāniem.

Septembrī turpinās uzbrukuma operācijas no abām pusēm.

2. septembrī 2. rota mēģina uzbrukt Tilžas virzienā, taču ir spiesta atkāpties izejas pozīcijās. Sarkanie šajā kaujā zaudē 18 kritušos un 27 ievainotos, partizāniem zaudējumu nav.

13. septembrī sarkanie apiet 3. partizānu rotu Silakrogā, izsit to no pozīcijām, piespiežot atkāpties Viļakas virzienā. Partizāni zaudē 2 kritušos, 2 ievainotos, 9 bez vēsts pazudušos. Palīgā atsteidzas igauņu kavalēristi, frontes līnija tiek atjaunota.

Nedēļu vēlāk seko uzbrukums 2. rotai, bet tiek atvairīts.

22. septembrī sarkanie uzbrūk Liepnai ar toreiz ievērojamiem spēkiem — 500—600 kājniekiem un kavalērijas eskadronu. Sākumā viņi gūst panākumus, bet tad partizānu 6. rota un igauņi sāk apiešanas manevru, piespiežot uzbrucējus atkāpties un pēc tam to pilnīgi sagraujot. Gūstā padodas 29 sarkanarmieši, kaujas laukā paliek 35 kritušie un smagi ievainotie.

Septembrī sakarā ar Latgales partizānu pulka sastāva nemitīgu papildināšanos karavīru skaits abās frontes pusēs šajā sektorā līdzsvarojas, bet sarkanie arī turpmāk saglabā pārsvaru lielgabalu un ložmetēju ziņā. Pulka karavīru skaits palielinās, daudziem vietējiem iedzīvotājiem pēc apvidus atbrīvošanas brīvprātīgi stājoties šajā vienībā. Bieži vien ierodas karotāji, kuri, nākdami no padomju kontrolētajiem pagastiem, sļepeni šķērsojuši fronti.

Oktoobrī Latgales partizānu pulks pārorganizējas, izveidojot 3 bataljonus ar 8 rotām (Rotas numurētas no 1 līdz 9, bet nav 8. rotas 3. bataljonā ir tikai 9. rota). Mainās arī pulka vadība, par komandieri kļūst kapteinis Jānis Skujiņš.

Oktoobrī partizāniem nākas atvairīt atsevišķus pretinieku uzbrukumus, piemēram, pie Tikaiņiem, taču iniciatīva arvien vairāk pāriet viņu rokās. Pulks pamazām paplašina teritoriju, kuru tas kontrolē, atspiežot sarkanās armijas vienības. Taču reizēm nākas arī atkāpties, atstājot nesen atbrīvotās apdzīvotās vietas.

7. oktoobrī 7. rota kopā ar igauņiem uzbrūk Viļakas un Katlešu virzienā.

16. oktoobrī 2. bataljons sasniedz Katlešus, Nostrovu, Stompakus, bet pēc igauņu karaspēka neveiksmēm Ostrovas virzienā ir spiests atkāpties.

23. oktoobrī 1. bataljons ieņem Rangučus un Tilžu, pie Orlovas pārrauj sarkano fronti un sasniedz Viļakas — Baltinavas ceļu, paralizē ienaidnieka 95. pulka darbību, taču Tilžu drīz vien nākas atstāt. Jau operācijas sākumā tiek saņemti 67 gūstekņi, iegūti 2 ložmetēji, 2 lauku virtuves, kādas sarkano rotas kanceleja, šautenes un munīcija.

24. oktoobrī 2. rota šīm trofejām pievieno 2 ložmetējus, saņem gūstā 36 sarkanarmiešus.

28. oktoobrī partizāni ieņem Baltinavu, bet 30. oktoobrī sagūsta 110 pretinieka karavīrus, iegūst 2 lauku virtuves, 2 ložmetējus, 9 zirgus, šautenes. Baltinavā partizānu rindās stājas daudzi brīvprātīgie. Rota, kura atbrīvojusi Baltinavu, pieaug līdz 450 durkļiem. Partizāniem tomēr jāatkāpjas, jo draud ielenkums.

Šajā laikā tiek saformēta pulka 10. rota.

Militārā aktivitāte oktobra beigās galvenokārt ir Latgales partizānu pulka rokās. 2. bataljons kopā ar igauņiem ieņem Viļaku. Laikā no 24. oktobra līdz 3. novembrim pulks saņem 485 gūstekņus, iegūst 16 ložmetējus un 6 lauku virtuves.

4. novembrī 2. rota sagūsta 70 pretiniekus, iegūst 5 zirgus, 2 ložmetējus. 9. novembrī 1. bataljons pie Tilžas iegūst 2 ložmetējus, gūstā padodas 36 sarkanarmieši.

Novembrī pulks izeina arī smagas atvaires kaujas. 7. novembrī partizāni ir spiesti atkāpties no Viļakas.

Decembrī pulka sastāvā jau ir 4 bataljoni un artilērijas baterija. Gada pēdējais mēnesis sākas ar nopietnu neveiksmi 1. decembrī. Latviešu komunistiskais bataljons Stompakos ielenc

7. rotas pusrotu. Partizāni izlaužas, bet zaudē 7 kritušos. Frontes līnija tūlīt tiek atjaunota. 8. decembrī seko sarkano uzbrukums Kupravai, ar igauņu bruņotā vilciena palīdzību tas tiek atsists.

Decembra pirmajā pusē uzliesmo kauja pie Orlovas, kur uzbrūk 15. armijas Sevišķo uzdevumu pulks. Partizānu 2. rota uzbrukumam atsit, dodot prettriecienu no flanga. Pretinieks zaudē 53 kritušos, 89 ievainotos, pamet smago ložmetēju. Partizānu zaudējumi — 1 kritušais, 3 ievainotie.

10. decembrī partizāniem jāatvairā uzbrukumi Liepnai un Bērziņiem. 20. decembrī Bērziņus nākas atstāt, bet drīz vien šo apdzīvoto vietu atkal izdodas atgūt. Ziemassvētku naktī sarkanie uzbrūk Ierikavai, Stompakiem un Tilžai, tiek atvairīti, taču pie Tilžas cīņas turpinās arī nākamajās dienās un pieņem visai dramatisku raksturu. Kad partizāniem sāk pietrūkt munīcijas, tad bataljona vadība organizē pretuzbrukumu, kurā no katras rotas dodas viens vads, iepriekš saņemot visu savas rotas atlikušo munīciju. Otrajos svētkos partizāni uzbrūk frontāli un no aizmugures. Sarkanie atkāpjoties dedzina mājas, kas karavīros izraisa tādu dusmu uzliesmojumu, ka vēlāk virsniekiem vajag pasargāt gūstekņus no iespējamās linča tiesas. 1919. gada beigās pēc pulkveža A. Kripena ziņām pulkā ir 3300 vīru 20 kaujas vienībās (14 kājnieku rotas, 4 ložmetēju rotas, 1 eskadrons, 1 kājnieku izlūku komanda).

Savukārt ģenerālis P. Radziņš par pulka sastāvu 1920. gada janvārī pirms uzbrukuma, lai pabeigtu Latgales atbrīvošanu, min šādus datus: pulkā ir 49 virsnieki, 2458 ierindnieki, 35 smagie un 5 vieglie ložmetēji. Šī nesaskaņa informācijā par pulka skaitlisko sastāvu varbūt ir radusies tadēļ, ka šajā periodā tam bija piedalīts arī Liepājas kājnieku pulka 3. bataljons, kurš vienā gadījumā ņemts vērā, nosakot karavīru skaitu Latgales partizānu pulkā, bet otrā gadījumā — ne.

Fronte, ko ieņēma pulks, ir apmēram 70 km gara un stiepjas no Lubāna ezera līdz Liepnai.

1920. gada janvāris ir Latgales atbrīvošanas mēnesis. Ziemeļlatgalē, kur cīnās Latgales partizānu pulks, uzbrukums sākas vēlāk nekā Daugavpils sektorā. Pulka galvenais uzdevums ir ieņemt Pitalovas dzelzceļa mezglu un līdz ar to neļaut pretiniekam pārvietot svaigus spēkus uz Latgales dienvidiem, kur uzbrūk Latvijas un Polijas armiju daļas. Sevišķu nozīmi šī operācija iegūst tadēļ, ka šajā laikā tiek parakstīts Igaunijas un Padomju Krievijas pamiera līgums, līdz ar to lielā mē

rā atbrīvojas tās sarkanās armijas daļas, kuras atrodas pie Igaunijas robežām.

Latgales partizānu pulka kaujas uzdevums Latgales atbrīvošanas operācijā ir ar labo flangu uzbrukt Kārsavas stacijas virzienā, bet ar kreiso flangu atbalstīt Daugavpils kājnieku pulka uzbrukumu Pitalovai. Pirms kaujas operācijas sākumā notiek pulka pārgrupēšanās, ieņemamā frontes līnija tiek saīsināta par vairāk nekā 25 km, šajā sektorā izejas pozīcijas uzbrukumam ieņem Daugavpils kājnieku pulks. Aktīvai militārai darbībai nav labvēlīgi apstākļi: traucē aukstums, dziļais sniegs, mežainais, reti apdzīvotais apvidus, kas sagādā grūtības kara vīru izmitināšanā atpūtai kauju starplaikos, te jāņem vērā karotāju trūcīgais ietērs.

Preī Latgales partizānu pulkam šajā laikā atrodas 6 skaitliski vāji pretinieku pulki un 1 eskadrons, kopā ap 2700 vīru. Uzbrukums Pitalovas virzienā sākas 9. janvāra rītā, tajā bez partizāniem piedalās Daugavpils, Liepājas, Siguldas kājnieku pulki, vēlāk šajā operācijā iesaistās arī Valmieras kājnieku pulks.

Latgales partizānu pulka vadībai bez 4 savienītiem bataljoniem pakļauts arī Liepājas kājnieku pulka 3. bataljons, partizānu jātnieku eskadrons, artilērijas baterija (4 lielgabali), sapieru vads no Latgales inženieru rotas. 1. bataljons atrodas Tilžas apvidū, 3. un 4. bataljons pie Orlovas, 2. bataljons — Stompakos, Liepājas kājnieku pulka 3. bataljons — starp partizānu 1. un 3. bataljonu.

Īpaša spēku koncentrēšana galvenajos uzbrukuma virzienos nenotiek, pulka vadība paredz uzbrukt visā frontē ar samērā vienmērīgi izvietotiem spēkiem. Ģenerālis P. Radziņš uzskata, ka šādu lēmumu pieņemt stimulēja tās grūtības, kādas būtu jāpārvar, radikāli pārvietojot kaujas vienības pa aizputinātajiem ceļiem mežainajā apvidū. 9. janvārī pulksten 6.00 rītā sākas uzbrukums visā Ziemeļlatgales frontē. Latgales partizānu pulka 2 bataljoni uzbrūk Šķilbēnu augstienei. Pretiniekam, 15. armijas Sevišķu uzdevumu pulkam, te ir izdevīgas pozīcijas aizsardzībai. Pirmajā uzbrukuma dienā partizāni neizmanto apiešanas manevrus, tādēļ līdz vakaram izdodas tikai nedaudz paviszīties uz priekšu un ieņemt Plešavu. Panākumus gūst arī II bataljons un pulkam piedalītais liepājnieku bataljons. Sevišķi veiksmīga šī diena ir 1. bataljonam, kurš, virzīdamies pulka labajā flangā kopā ar izlūku komandu un eskadronu, pārrauj sarkano fronti Kārsavas virzienā un izlaužas līdz

Ruskulavai. Uzbrukuma pirmā diena kopumā ir veiksmīga, atsevišķos sektoros (1. bataljons) fronte paviszta uz priekšu par 15 km, dažas pretinieka karaspēka daļas pilnīgi demoralizētas un izklidinātas. Nopratinot gūstekņus, konstatē, ka pulka sektorā pretinieku pusē parādījušās sarkanās armijas vienības, kuras pārvietotas no Igaunijas robežas, izmantojot tur noslēgto pamieru.

10. janvārī plkst. 6.00 ritā uzbrukums atjaunojas. 1. bataljons straujā triecienā ieņem Kārsavas staciju, iegūstot bagātīgas trofejas: 4 lokomotīves, 110 vagonus, cisternu ar petroleju, ieročus. Rotas komandierim izdodas dabūt telefoniskus sakarus ar sarkano komisāru Rēzeknē, kurš vēl nav uzzinājis par Kārsavas ieņemšanu.

Pēc tam seko 4 pretuzbrukumi, šajā laikā te ierodas ģenerālis J. Balodis, kā arī angļu un franču militāro misiju darbinieki. Cīņu uzliesmojumā arī viesi nokļūst apšaudē. 2., 3. un 4. bataljons uzbrūk Šķilbēnu augstienei, ieņemot dažas sādžas. Otrajā uzbrukuma dienā atkal dažas ienaidnieka daļas ir stipri cietušas, taču frontē parādās jauni pulki no Igaunijas frontes.

11. janvāris sākas ar uzbrukumiem no abām pusēm. Partizāniem izdodas pārvarēt Sevišķo uzdevumu pulka pretestību un ieņemt Šķilbēnus un Baltinavu, pretinieku prettriecieni ir neveiksmīgi.

12. janvārī kaujas turpinās, ienaidnieks mēģina izmantot aktīvu aizsardzību. Partizāniem nākas atvairīt pretuzbrukumus pie Baltinavas un Kārsavas, nodarot uzbrucējiem prāvus zaudējumus.

Šajā laikā kļūst redzams, ka Pitalovu nebūs viegli ieņemt, jo tur ir koncentrēti vērā ņemami spēki, kas daļēji pārvietoti no Igaunijas frontes.

13. janvārī pulks ieņem Punduru staciju, mēģina apiet Pitalovu, taču tas neizdodas, ir jāatvairā pretuzbrukumi, kuros piedalās gan latviešu komunisti, gan arī ķīnieši.

14. janvārī uzbrukums attīstās sekmīgi, partizāni straujā triecienā ieņem Pitalovas staciju un sasniedz Rītupi. Uzspridzinātā dzelzceļa tilta dēļ bruņuvilciens nevar sekot kājniekiem, tas dod zināmas priekšrocības pretiniekiem, kuri raida bruņotus vilcienus pret partizāniem un daugavpīliešiem.

15. janvārī ienaidnieks dodas pretuzbrukumā, mēģinot atgūt Pitalovas dzelzceļa mezglu. Kājniekus atbalsta 2 bruņuvilcieni un artilērija, partizāni tomēr noturas iepriekšējās dienās ieņemtajās pozīcijās, bet nespēj uzbrukumam tālāk attīstīt.

16. janvārī turpinās nikni uzbrukumi no abām pusēm. Sar-

kanarmieši cenšas atgūt Pitalovas staciju, partizāni un daugavpīlieši — pavirzīties tālāk uz austrumiem, lai nodrošinātu šo dzelzceļu mezglu, kurš vēl arvien atrodas ienaidnieka lauku artilērijas uguns sniedzamības robežās. Sarkanie kaujā ievada rezerves, kas tika gatavotas lielajam pretuzbrukumam Rēzeknes — Krustpils virzienā.

Arī pie Kārsavas šajās dienās tiek izvērsts pretuzbrukums, lai atgūtu staciju, bet pretinieks tiek atsists, nodarot tam lielus zaudējumus.

No gūstekņiem kļūst zināms, ka sarkanie gatavo plaša apmēra ofensīvu šajā virzienā. Latgales partizānu un Liepājas kājnieku pulks saņem pavēli 19. janvārī uzbrukt, lai paralizētu pretinieka nodomus. Sākumā uzbrukums attīstās sekmīgi, bet tad ienaidnieks saņem svaigus papildinājumus, kaujā iesaistās arī bruņots vilciens. Partizāni atkāpjas, atstājot pretiniekam pat Kārsavas miestu, kurš gan prettriecienā drīz tiek atkal atgūts. Kaujas laukā sarkanie pamet daudzus kritušos, 10 sarkanarmieši padodas gūstā.

Arī 20. un 21. janvārī turpinās sarkano uzbrukumi Pitalovas un Kārsavas virzienos, taču sekmes tie negūst. Šajā laikā, izmantojot it kā mierīgāka cīņu posma sākšanos, notiek pārorganizēšanās un pārgrupēšanās. Liepājas kājnieku pulka 3. bataljons atgriežas sava pulka pakļautībā, tā vietā frontē ienāk Valmieras kājnieku pulka 2. bataljons.

23. janvārī Kārsavas apkārtnē uz laiku tiek atspiesta kāda no partizānu rotām, bet ar valmieriešu palīdzību ienaidnieks tiek atkal padzīts.

Pulkam izdodas pavirzīties uz priekšu ziemeļos no Kārsavas, saņemot 20 gūstekņus.

25. janvārī Latgales divīzijas štābs pavēl Latgales partizānu pulkam ar tam padotajām Siguldas kājnieku pulka 2 rotām un 3 artilērijas baterijām ieņemt Augšpili. Uzbrukums paredzēts plkst. 5.00 rītā. Tas tomēr tiek atsaukts sakarā ar krasu temperatūras pazemināšanos.

1. februārī tiek parakstīts pamiera līgums, taču tas netiek paziņots armijas daļām frontē, tādēļ kara darbība turpinās. Latgales partizānu pulkam līdz paredzētajai valsts robežai vēl palikuši daži kilometri, sarkanie netaisās savus spēkus atvilkt, lai gan pamiera līgumā tas paredzēts, tādēļ februāra pirmajā pusē turpinās cīņas, lai atkarotu šo robežjoslu. Šajās dienās paaugstinās temperatūra, tas rada labākas iespējas militāras darbības aktivizēšanai. Latgales partizānu pulks 2. februārī ieņem Augšpili un atsit vairākus pretuzbrukumus. Šīs

Kaujas operācijās sekmes lielā mērā nodrošina spēcīgais artilērijas atbalsts, kāda iepriekšējās kaujās pulkam nekad nebija.

3. februārī Pitalovas apkārtnē ienaidnieks plašā frontē izdara spēcīgu uzbrukumu, ko atbalsta 2 bruņotie vilcieni, bet tie saņem partizānu artilērijas prettriecienu un tiek sabojāti, pretinieka kājnieki sāk atkāpties, un partizāniem, tos vajājot, izdodas ieņemt norādīto līniju, kurai jākļūst par valsts robežu. 4. februārī Latgales divīzija visā savas frontes garumā nostājas uz pamiera līnijas.

Piedalīšanās 1920. gada ziemas ofensīvā Latgales partizānu pulkam ir nopietnākais pārbaudījums visā tā kauju vēsturē. Uzbrukums notiek bez nepārtrauktas frontes līnijas, jācinās ziema apstākļos, kad kara darbība ir jāplāno, ņemot vērā reto ceļu tīklu, apdzīvoto vietu izvietojumu, dziļo sniegu, zemo temperatūru. Pulks, kas lielā mērā sastāv no karadienestam neapmācītiem cilvēkiem, šo uzdevumu godam veic un parāda sevi kā vērā ņemamu militāru spēku. Šī pulka karavīri, galvenokārt vietējie iedzīvotāji, lieliski izmanto apkārtnes pazīšanu, prasmīgi pielieto partizānu cīņas taktiku. Arī pēc pamiera parakstīšanas kara darbība turpinās līdz pat miera līguma noslēgšanai 1920. gada 11. augustā. Latgales divīzijas fronte nav segta ar ievērojamiem dabiskiem šķēršļiem, bet plašas purvu joslas atrodas Latvijas armijas daļu aizmugurē. Ienaidniekam ir iespējas pārvietot karaspēku pa dzelzceļu un šoseju, sarkanās armijas aizmugures organizēšanu atvieglo lielo pilsētu — Ostrovas un Pleskavas — atrašanās frontes tuvumā. Frontes līnija nav nepārtraukta, bet veidota ar atbalsta punktu sistēmas un patrulēšanas izvēršanu. Tas dod iespējas pretiniekam izmantot atstarpes starp atbalsta punktiem un ielauzties Latvijas armijas aizsardzībā. Februāra pirmajā pusē ienaidnieks uzbrūk gandrīz katru dienu. Vienīgais paņēmieni, kā šādā situācijā aizsargāt savu garo un izretināto fronti, ir aktīva pretdarbība. Šādu taktiku izvēlas arī Latgales partizānu pulks un līdz pat miera līguma noslēgšanai izdara izlūkgājienus un iebrukumus pretinieku pozīcijās, parasti iegūstot gūstekņus un trofejas.

It īpaši jāatzīmē Latgales partizānu pulka kaujas operācija 12. maijā pie Lielās Meļņicas. Tajā piedalās liela daļa no pulka kaujas vienībām. 1. bataljons, sadarbojoties ar krievu «zaļajiem», kopā ar instruktoru rotu un eskadronu iebrūk Pjeslovas sādžā. 2. bataljons tajā pašā laikā demonstrē uzbrukumu. Partizāni iegūst artilērijas bateriju, telegrāfa aparātus, 20 zirgus, 300 artilērijas šāviņus, saņem gūstā 18 sarkanarmiešus.

Vienības organizēti atgriezās savās pozīcijās, pa ceļam atsitot ar artilērijas uguni vajātājus — sarkano bruņotos automobiļus. Partizānu zaudējumi šajā operācijā — 3 ievainotie.

Alfrēds Bērziņš savā grāmatā «Labie gadi» rasturo Latgales partizānu pulka cīnītājus šādiem vārdiem:

«Latgales partizānu pulks, kas izveidojās Latgales atbrīvošanas kara laikā no Balvu partizāniem, vārda labākajā nozīmē bija atbrīvošanas armijas vienības apzīmējuma vērts. Mobilizēto šajā pulkā tikpat kā nebija. Tērpti kā nu kurais, cits garā krievu armijas šineli, cits mājās austā pusmēteli, dažādiem apaviem kājās, jauni zēni un vīri jau sirmām bārdām cīnījās jo sirsniņgi. Bet, kad pienāca pavasaris, daudzi skatījās atpakaļ uz dzimto pusi un prātoja, kā nokļūt kaut uz sējas laiku mājās. Kad vien radās iespēja, sējas laikā atvaļinājumus viņiem arī neliedza».

Ļoti augstu A. Bērziņš vērtē šī pulka karavīru kaujas spējas un savstarpējo biedriskumu: «Ejot kaujās ar šiem vienkāršiem, bet sirsniņgiem Latgales lauku vīriem, katrs varēja justies drošs: ievainotu vai kritušu viņi nekad neatstāja ienaidnieka rokās».

Šīs grāmatas autors atzīmē arī citas pulka karavīru īpatnības, piemēram, noraidošu nostāju pret apmācībām, kad pulks jau ir sasniedzis pamiera līniju un gaida kara beigas. A. Bērziņš viņu viedokli raksturo šādiem vārdiem: «Bez kādas apmācības viņi esot uzsākuši cīņu ar komunistiem, tos padzinuši pāri Latvijas robežai un nu viņus gribot dzenāt kā skolas puikas».

Pulka izveidošanā un tā vadīšanā tālākajos kauju ceļos liela nozīme ir virsniekiem, kuri cīnījās tā rindās. Te jāpiemin pulka komandieri J. Vīndedzis un J. Skujiņš, no pašām pirmajām cīņu dienām kopā ar Balvu partizāniem ir K. un J. Lāči, J. Burmeisters, jāpiemin arī J. Bočs, E. Lūsis, J. Greble, Birnbaums, T. Lepše, J. Muižnieks un citi Latvijas armijas virsnieki, kuri ar savām militārajām zināšanām un drosmi cīņās palīdzēja kaldināt pulka kaujas slavu, sekmēja Latvijas pilnīgu atbrīvošanu.

Kādi četri desmiti pulka karavīru — virsnieku, instruktoru un kareivju — ir ieguvuši augstāko Latvijas armijas karavīru apbalvojumu — Lāčplēša kara ordeni. Pulka komandieris pulkvežleitnants J. Skujiņš tiek apbalvots ar šī ordeņa II pakāpi, pārējie saņem ordeņa III pakāpi. Starp viņiem ir pirmais pulka komandieris, vēlāk 1. bataljona komandieris, virsleitnants J. Vīndedzis, 2. bataljona komandieris kapteinis I. Bočs, ser-

žants P. Dauka, dižkareivis A. Ķerāns, kareivis H. Brente, kareivis S. Buliņš, kaprālis A. Ļubimovs, leitnants T. Lepše, kareivis J. Bukāts, seržants V. Gurckis, kaprālis V. Gurckis, kareivis E. Grīslis un vēl citi šī pulka varoņi — Lāčplēša kara ordeņa kavalieri.

Atvaļinātais kapteinis J. Lācis savās atmiņās pasvītro partizānu nesamierināmo nostāju pret komunistiem. Viņš piemin virsseržantu Baltalksni un kareivi Gailīti, kuri pēc ievainošanas paliek ierindā. Kareivis Gailītis dažas dienas vēlāk krit. Viņa pēdējie vārdi ir: «Kad izveseļošos, tad atriebšos». J. Lācis uzskata, ka partizānu neiecietība pret jebkuru komunistiskas darbības izpausmi bijusi par cēloni pulka pārvietošanai projām no Balvu novada un vēlāk, 1922. gada 10. martā, izformēšanai.

Neatkarības kara laikā pulks zaudē apmēram 200 kritušo, viņu piemiņai 1938. gadā tiek atklāts piemineklis Balvos — visai iespaidīga tēlnieka Kārļa Jansona veidotā un bronzā lietā skulptūra. Pieminekļa atklāšanā piedalās ģenerālis J. Balodis, savā runā atzinīgi novērtēdams pulka devumu Latvijas atbrīvošanā. Savā veidā pulka karavīru veikumu novērtē arī viņu pretinieki, kad 1940. gadā tiek likvidēta Latvijas neatkarība. Daudzi šī pulka cinītāji, it sevišķi Lāčplēša kara ordeņa kavalieri un virsnieki, tiek lemti moku un pazemojuma ceļam, kas ved pretī bojā ejai. Arī pats piemineklis, kuru balvenieši parasti dēvē par Staņislavu, tiek pat 2 reizes gāzts un beidzot iznīcināts. Partizānu cīņu piemiņu Balvos saglabā Partizānu iela, nosaukta šī pulka vārdā. Šī iela Baigajā gadā gan tiek pārdēvēta, taču 1941. gadā pēc padomju varas aizbēgšanas nosaukums ir atkal atjaunots un saglabājas arī pēc 2. Pasaules kara cauri visiem tiem gadu desmitiem, kad nav atļauts ar labu vārdu pieminēt Latgales partizānu pulku. Šis kuriozais vēstures fakts laikam gan izskaidrojams vienīgi ar to, ka partijas un padomju vadošie darbinieki neaizdomājas līdz tam, kā šis nosaukums cēlies, bet to saista ar padomju partizānu darbību 2. pasaules kara laikā.

Soruden Staņislavs, mūsu 1919. gada nacionālo partizānu varoņgara simbols, atkal ieņem savu vietu, reizē ar to apliecinot mūsu novada iedzīvotāju vēlēšanos atjaunot vēsturisko taisnību un patiesību, izprast pagātnes notikums, apjaust savas saknes.

PĒCVĀRDS

Šī nelielā grāmatiņa par Latgales partizānu pulku nepretendē uz pilnīgu šīs leģendārās karaspēka vienības vēstures izklāstu un izgaismojumu. Apkopojot ziņas par šo pulku, ir izmantota Pētera Radziņa grāmata «Latvijas atbrīvošanas karš», V. Bērziņa, A. Bambala «Latvijas armija», apgāda «Akas» izdotā grāmata «Latvijas armija 20 gados», grāmata «Mūsu Lāčplēši», J. Lāča, T. Lepšes, J. Burmeistara atmiņas par cīņu gaitām Balvu novadā 1919.—1920. gadā, kā arī A. Kripēna aperējumi par Latgales atbrīvošanas operācijām.

Šajos un citos izmantotajos materiālos atrodamas samērā daudz pretrunu: atsevišķos gadījumos notikumi dažādi datēti, saskatāmas atšķirības pašu notikumu attēlojumā. Grūtības sagādā arī vietvārdi, kuri bieži vien, laikiem izmantoto karšu ietekmē, ir minēti krieviskajos variantos. Daži vietu nosaukumi, kuri toreiz tika lietoti, vēlāk ir izzuduši, aizvietoti ar citiem (Kokareva, Marienhauze u. c.). Pulka vēstures izpēte jāturpina, būsīm pateicīgi katram, kurš sniegs jaunu informāciju vai arī norādīs šajā darbā saskatītos trūkumus un kļūdas.

Reizē vajadzētu apzināt arī kritušo partizānu kapus, kā arī to pulka karavīru likteņus, kurus neskāra nāve kaujas laukos, kuri turpināja dzīvot, strādāt, darboties, un daudzi no viņiem piedzīvoja 1940. gadu, kad Latvijas neatkarība tika sagrauta. Kas notika ar viņiem? Kāds bija šo vīru un viņu ģimeņu liktenis? Kur ir viņu pēdējā atdusas vieta? Kur mūža mieru ir raduši šī pulka Lāčplēša kara ordeņa kavalieri?

Šis izpētes darbs nav pa spēkam atsevišķam cilvēkam, to var paveikt tikai ar tautas visplašāko atbalstu un līdzdalību.

Šs svētais varoņu piemiņas saglabāšanas darbs ir visas tautas lieta, jo Latgales partizānu pulku dzimtenei kritiskās dienās arī radīja pati tauta, negaidot paveles un rīkojumus no augšas.

A. ŠNEPERS,

Muzeja zinātniskais līdzstrādnieks, 1993.

Ziedotāji, kuri ar savām iemaksām palīdzēja atjaunot Latgales partizānu pulka kritušo karavīru pieminekli.

Aivars Ganiņš — Kulpene
Artūrs Kušners — Balvi
Maigonis Rudzītis — Rugāji
Artūrs Smuškovs — Balvi
Aloīzs Pundurs — Balvi
Nikolajs Kohnjuks — Balvi
Jāzeps Annuškāns — Balvi
Alfrēds Pomers — Balvi
Konrāds Haaks — Vācija
Viktors Bārda — Balvi
Milda Rudene — Balvi
Anna Ozoliņa — Balvi
Marta Vidnere — Balvi
Zigfrīds Berķis — Balvi
Pēteris Dubrovs — Balvi
Vera Jaunzeme — Balvi
Voldemārs Kravalis — Balvi
Juris Cibulis — Balvi
Lucija Ločmele — Balvi
Ilmārs Petrovskis — Balvi
Zenta Gurziņa — Balvi
Diāna Maslova — Rugāji
Gunta Blauma — Rugāji
Mazpulks — Rugāji
Margarita Stradiņa — Rugāji
Liena Bukša — Rugāji
Evita Tūmiņa — Rugāji
Guntis Prols — Rugāji
Evija Krasovska — Rugāji
Solvita Dokāne — Rugāji
Vjačeslavs Višņakovs — Rugāji
Aivita Subeniece — Rugāji
Larisa Šadurska — Rugāji
Sanita Saulīte — Rugāji
Lāsma Žoža — Rugāji
Agrita Dokāne — Rugāji
Santa Lele — Rugāji
Leopolds Upītis — Rugāji
Sofija Sudarova — Rugāji
Pēteris Sudarovs — Rugāji
Jānis Boževnieks — Rugāji
Rugāju 7. klase — 1993. g. — Rugāji
E. Grāmatiņa — Rugāji
E. Maslovska — Rugāji
A. Šnepers — Rugāji
Pēteris Kravalis — Balvi
Jānis Lielbārdis — Vācija
Arvīds Salmanis — Vācija
Līvija Džigure — Balvi

SIA «Niko» — Balvi
Dimitrijs Kaļiņins — Balvi
Alfrēds Apinis — Anglija
Lapāns — Pretice — Logina (pilsētas radio) — Balvi
Lāsma Kaļiņina — Balvi
Marija Slišāne — Balvi
Jāzeps Larks — Balvi
Maigonis Adata — Balvi
Anna Serga — Rīga
Zenta Ūdre — Alūksne
Skaidrīte Dariuss — Austrālija
Uldis Kupčs Otto d. — Balvi
Ind. uzp. «Ad-Linda» — Balvi
Hugo Okšis — Austrālija
E. Timermanis — Austrālija
V. Šturms — Austrālija
M. Birze — Austrālija
Gulbis — Austrālija
Anonīmi ziedojumi — Austrālija
Jāzeps Kravalis — Balvi
Dzidra Liepniece — Kanāda
Arnolds Šnepers — Kanāda
Zinaida Berķis kopā ar Aleksandra Bukovska ģimeni — ASV
Aleksandrs Galbikovskis — ASV
SIA «Votums» — Balvi
Jānis Lidecis — Gulbene
Justīne Dille — Balvi
Aldis Mednis — Balvi
J. Krūmiņš — Balvi
A. Reinovs — Balvi
Aleksandrs Bartusevičs — Vācija
A. Štikāns — Vācija
O. Zacharovs — Vācija
Harijs Grigulis — Vācija
Boļeslavs Rupainis — Vācija
Antons Reimicāns — Vācija
Jānis Ošs — Vācija
Jānis Groskops — Vācija
Otilija Brandt — Vācija
K. Ošenieka ģim. — Vācija
Alfrēds Madernieks — Vācija
Vitolds Barkans — Vācija
Arvīds Valdmanis — Vācija
Edgars Grinbergs — Vācija
Ernests Bērziņš — Vācija
Alfons Rubins — Vācija
Leons Rubins — Vācija
Helga Ronis un Hugo Musts — Vācija
Jānis Zlaugotnis — Vācija
Ansis Kārklis — Vācija
Egons Kazinovskis — Vācija

Rīta un Paulis Kubuliņi — ASV
Ind. uzņēm. «Rudens» — Balvi
Alberts Ozoliņš — Anglija
E. Evarsons, V. Evarsons — Anglija
Antons Rutka — Austrālija
Viljams Stāmers — Vācija
Jānis Salmanis — Vācija
Bruno Logins — Kanāda
Daugavas Vanagi
J. Kravalis — Kanāda
B. Logins — Kanāda
A. Niedra — Kanāda
V. Spridzāns — Kanāda
A. Začs — Kanāda
Jānis Sprukulis — Balvi
Vilis Berņevs — Balvi
Josefs Zele — ASV
Rudbachs — Zviedrija
Aleksandrs Dzirne — ASV
Arvīds un Aļistra Lidači — ASV
Elfrīda, Lūcija Reinholds dz.
Lidace — ASV
Dr. Ints Kaleps — ASV
Juris Ikvils —
Latgales muiža — Balvi
Zemn. saimn. «Saulīte»
Ind. uzņēm. «Auto» — Balvi
Melānija Martuzāne — Alūksne
Ilona Apīne — Balvi
Biruta Strupka — Balvi
Ind. uzņēm. «Baltins» — Balvi
SIA «Ritms» — Balvi
Olga Doroskeviča — Balvi
Olga Ivanova — Balvi
Jānis Sidorovs — Balvi
Antons Mačs — Balvi

Vera Bogdanova — Ukraina
Miķelis Grants — ASV
Aleksandrs Bušs — Zviedrija
Anna Putniņš — Kanāda
Daniels Annuškāns — Balvi
Marcianna Annuškāne — Balvi
Juris Annuškāns — Balvi
Dzintars Putniņš — Balvi
Aloīzs Jermacāns — Balvi
Antons Liebārdis — Kanāda
Līga Lesniece — Balvi
Viktors Kubaks — Balvi
Valentīna Kubaka — Balvi

Brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrība
SIA «Remonts»
Balvu Lauktechnika
Valsts finanšu inspekcija
Balvu rajona nodaļa.
SIA «Zaikovskis un
sabiedrība»
Balvu pilsētas pašvaldības
uzņēmums «Celtniecības ražotne»

Pieminekli bija iespējams atjaunot, pateicoties daudzajiem ziedojumiem, kas tika piesūtīti gan te pat no Latvijas, gan arī no ārzemēm. Savu atbalstu sniedza arī Ivara Godmaņa vadītā valdība.

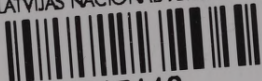
Balvu pilsētas valdes sastādītājā un šeit publicētajā ziedotāju sarakstā ir uzrādīti ziedojumi, kas iemaksāti līdz 1993. gada 26. oktobrim.

Sastādīja A. Šnepers—muzeja zinātniskais līdzstrādnieks.

Salikts ir iespiests Balvu pilsētas pašvaldības uzņēmumā «Poligrāfists» Balvos,
Ezera ielā 22. Pas. Nr. 824, tirāža 3000.

1,20]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307017113

94-9

L 2